

„Irodalmi” festő

Maurits Ferenc: *Proiectum Balcanicum. In memoriam Sinkó Ervin*

Maurits Ferenc képei előtt állunk, újra egy olyan festő képei előtt, aki- nek még nem volt kiállítása Topolyán, nem számítva azt az alkalmi tár- latot, amelyet 1989-ben állítottak fel, amikor Maurits Nagyapáti Kukac Péter-díjat kapott.

Ezeknek a képeknek az alkotójáról nemcsak azt kell tudnunk, hogy kiállított Belgrádban, Szabadkán, Újvidéken, Zágrábban, a 90-es évektől pedig főként Magyarországon (pl. Kecskeméten, Veszprémben, Szegeden, Budapesten), s a kortárs vajdasági képzőművészekkel csoportosan szintén Belgrádban, Újvidéken, Szarajevóban, Temesvárott, Pozsonyban, az olasz Modenában, Berlinben, Nürnbergben stb., hanem azt is kell tudnunk, hogy Maurits nemcsak festő és grafikus, hanem költő is, s ez egyben válasz is arra, miért én állok itt ma ebben a szerepben.

Ha Ady Endre a 20. század elején azt írta Kosztolányi Dezső első verseskötetének olvasását követően, nem épp dicséretképpen, hogy Kosz- toányi „irodalmi író”, én épp Maurits Ferenc művészi alkatának lényegi jegyeként tartom fontosnak kiemelni, hogy Maurits „irodalmi festő”.

Indulása is az *Új Symposion* akkor fiatal, első korosztályának író és költő tagjaihoz kötődik, hiszen már középiskolás korában az *Ifjúság* című heti- lap *Symposion* elnevezésű mellékletében jelennek meg rajzai, s alig hogy elvégzi az Iparművészeti Középiskola grafikai szakát, 1966-tól 1983-ig a vajdasági magyar irodalomban (és a vizuális kultúra terén is) paradigma- váltást hozó *Új Symposion* műszaki szerkesztője és illusztrátora lesz. Majd továbbra is az irodalom közelében marad: a 80-as évek elejétől a *Híd*nak és más folyóiratoknak, 1983 és 2000 között pedig a Forum Könyvkiadónak a műszaki szerkesztője. Ez utóbbi annyit jelent, hogy negyedszázadon át az ő kezéből kerülnek ki a Forum Könyvkiadó köteteinek nagyon jelleg- zetes, tévedés nélkül felismerhető fedőlaptervei. Különösen a Symposion- könyvek hívják fel magukra a figyelmet grafikai-tipológiai megoldásaikkal (Tolnai Ottó, Böndör Pál, Danyi Magdolna, Balázs Attila és mások kö- tetei), s Maurits ebbéli tevékenysége egészen máig végigkísérhető – több száz kötet fedőlapján, közöttük Bányai János újabb tanulmányköteteinek és a saját köteteinek arculatán.

Nem véletlen tehát, hogy Maurits képzőművészeti díjaival párhuzamosan (az Újvidéki Szalon, a Forum Képzőművészeti Díj, az említett Nagypáti Kukac Péter-díj mellett) ott látjuk a könyvillusztrációért kapott belgrádi Aranytoll-plakettet, a Belgrádi Nemzetközi Könyvvásár elismeréseit is (pl. a Kazár szótárért).

*

Maurits rajzai, grafikái, illusztrációi legfőképpen vonalvezetésük és színkezelésük révén ismerhetők fel. Többen említik érdes, szálkás, rezgő vonalainak borzoló nyugtalanságát, képeinek naturalista-expresszionista felületeit. S a fehéren, szürkén és feketén átütő színeit: a világító sárga, vörös, lila, zöld színeket. Ő maga költeményeiben habfehér, viaszsárga, őszoker, bíbor, rubinvörös, püspöklila, kéklő szürke, puhazöld, rétzöld és más színekről beszél. És ott a hangsúlyos fekete, a maga metaforikus értelmében: a halálok, a pusztulás, a szenvedés színeként.

Maurits vonalugancai emberi arcokat, testeket, emberi sorsokat és egzisztenciákat formáznak. Nem harmonikus, inkább zilált arcokat, gyakran üres vagy vérpirosan világító lázas szemüregekkel, az éles színű és a képet élesen átvágó vonalak pedig testgubancokat sértenek fel.

Ennek az életműnek egyik meghatározó vonása, hogy ciklikusan építkezik, ciklusokban létezik. 1997-ben jelenik meg a *Balkáni mappa*, amely három sorozatot foglal magában: a Danilo Kiš-hommage-t, a Párizsi naplót és a Boszniai látképeket. Ilyen ciklust alkotnak Maurits Franz Kafka-elbeszélésekhez készült illusztrációi, portré-ciklusa, valamint a *Proiectum Balcanicum* című ciklusa és ennek alciklusai is. Ha a 90-es évek balkáni és boszniai sorsélményére vagy Kafka elbeszéléseinek világára gondolunk, nyomban érthetővé válik, honnan e negativisztikus létélmény Maurits képein, illusztrációin.

Maurits Ferenc abban a tekintetben is „irodalmi festő”, hogy témáinak nagy része is irodalmi: amikor Kafka, Danilo Kiš, Szenteleky Kornél és mások előtt tisztel. És – mint most is – Sinkó Ervin életműve előtt.

*

Ezen a kiállításon ugyanis a már említett *Proiectum Balcanicum* 2005-ben készült Sinkó-sorozatának képei láthatóak. A képek a 110 évvel ezelőtt született Sinkó Ervint és életművét idézik meg. Azét a Sinkó Ervint, aki a 10-es évek második felében többek között Kassák folyóirataiban, *A Tettben* és a *Mában*, de a *Nyugatban* is közölt verseket, akinek életrajzába beletartozik a bécsi emigráció, az ausztriai internálás, életútja pedig

Szarajevó és Zágráb, Párizs és Zürich, Drvar és Split között zajlik, hogy végül Zágrábban telepedjen le, Krleža ismerőjeként és munkatársaként. Számunkra Sinkó Ervin neve mást is jelent: 1959-ben tanszéket alapít, egészen pontosan: 1959. október 21-én tartja meg nevezetes tanszéknévtől beszédét az újvidéki BTK Magyar Tanszékén, s haláláig felváltva tartózkodik Újvidéken és Zágrábban.

Aki ismeri Sinkó Ervin életútját és műveit – pl. az *Optimisták* című regényét vagy az *Egy regény regényét* –, szintén be tudja azonosítani, honnan a tragikum és nyugtalanság a sorozatba tartozó arcképek és testek vonalgyűjtésében. A háromszög-halálok feketével vastagon meghúzott háromszögeiben háromszögek kalodájába tört, szorított, préselt vonalközpontok, vonaltestek, csontvázkezek sorozatait láthatjuk. A lábak olykor csápokká változnak, madár- vagy rovarlábbá, a testek embrionálissá, tehát a végső-kig védtelenné, a képek szorító vonalhálójából didergés s a szemek piros lángolása árad. A képeken átszántó zöld, lila, bíbor, sárga színek a kínvilágító színeiként hatnak.

A sorozaton belül vannak itt kisebb sorozatok is: a *Ravatal-lenyomat*, vagy a *Zöld triptichon* – zöld háttérrel. Ez utóbbiban, amikor úgy tűnik, tovább már nem variálható a háromszög-halál, a háromszög szétnyílik, már-már kiejti összprezselte embrió-áldozatát, vagy éppen sínként, vaspántként szorítja újra össze.

*

Végezetül pedig még azt szeretném elmondani, hogy Maurits Ferenc költőként is sorozatokban gondolkodik. 1975-ben jelenik meg *Telep* című verseskötete, amelynek versei Újvidék azonos nevű városrészének sűrű közegét, szegénységvilágát, peremlétét jelenítik meg. Maurits gyermek- és ifjúkorának ma már csak emlékezetben élő világát: egy kronologikusan, geográfiai pontossággal és szociografikusan behatárolható világot, a lét kíméletlen részleteit, minden nosztalgia nélkül. Maurits költőként ezt a sorozatát folytatja máig: a 2006-ban megjelent, *Szürkület, szürkületben* és az utóbbi napokban megjelent új verseskötetében, a *Néma angyalokban* is.

Elesettség, halál, tragédiák, szenvedések, elmúlás és enyészet: ezt sugározzák a költemények, s ez sötétleg Maurits merített papírra rajzolt rajzain is.

Elhangzott Topolyán, az Art Galleryben, 2008. november 7-én.